Славутыя сыны зямлі беларускай

Янка Купала і Якуб Колас - гэтыя імёны ў нашым уяўленні заўсёды побач.

Янка Купала і Якуб Колас - гэта сапраўдны пачатак усіх пачаткаў у беларускай культуры, літаратуры і мастацтве.

Яны данеслі каларыт беларускай ментальнасці, унікальныя нацыянальныя вобразы да жыхароў многіх краін свету.

Янка Купала

Янка Купала (літаратурны псеўданім Івана Дамінікавіча Луцэвіча) нарадзіўся 7 ліпеня 1882 года ў фальварку Вязынка (цяпер Маладзечанскі раён Мінскай вобласці).

Паэт нарадзіўся ў купальскую ноч, і гэтая акалічнасць прынесла яму літаратурны псеўданім.

Паходзіў паэт з сям'і дробнага, беззямельнага шляхціча.

У 1898 годзе Я.Купала закончыў народнае вучылішча ў сяле Бяларучы. Далей ён займаўся самаадукацыяй, шмат чытаў.

Янка Купала выступіў у літаратуры ў 1905 годзе на хвалі грамадска-палітычнага і нацыянальнага ўздыму. Яго творчасць была выклікана да жыцця ростам нацыянальнай самасвядомасці беларускага народа. Дзве найвялікшыя гістарычныя падзеі пачатку XX стагоддзя - рэвалюцыя і нацыянальна-вызваленчы рух - узбагацілі яго духоўна, маральна, дапамаглі ўсвядоміць сваё месца і ролю ў літаратуры.

15 мая 1905 года ў прагрэсіўнай рускай газеце "Северо-Западный край" з'явіўся верш Янкі Купалы "Мужык".

Што я мужык, усе тут знаюць,
І, як ёсць гэты свет вялік,
З мяне смяюцца, пагарджаюць, -
Бо я мужык, дурны мужык.
Але хоць колькі жыць тут буду,
Як будзе век мой тут вялік,
Ніколі, браткі, не забуду,
Што чалавек я, хоць мужык.

У 1906 -1907 гадах напісаны паэмы «Зімою», «Нікому», «Адплата каханнем» . У 1908 годзе «Наша Ніва» друкуе паэму «У Піліпаўку». У гэтым жа годзе кончана праца над паэмай «За што?».

1908 год асабліва памятны ў жыцці паэта, выйшла першая кніга яго паэзіі "Жалейка". У гэтым жа годзе Янка Купала пераехаў у Вільню і пачаў працаваць бібліятэкарам у прыватнай бібліятэцы Даніловіча "Веды" і адначасова ў газеце "Наша ніва".

Там жа пазнаёміўся з будучай жонкаю— Уладзіславай Станкевіч.

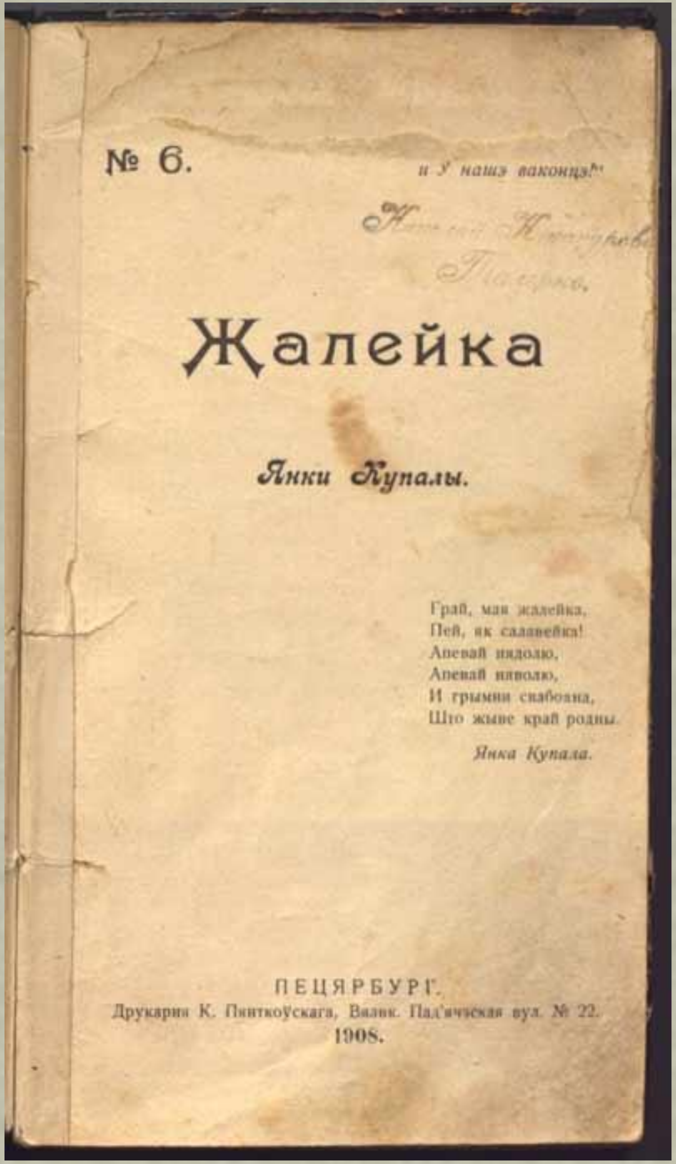

Ў 1909 годзе ён паступіў у Пецярбург на агульнаадукацыйныя курсы А. Чарняева. Чатыры гады жыцця і вучобы ў тагачаснай сталіцы Расіі, яе палітычным, культурным і навуковым цэнтры, духоўна ўзбагацілі Янку Купалу, пашырылі яго кругагляд.

У 1910 годзе выйшаў другі зборнік вершаў - "Гусляр".

У гэты час, апрача шматлікіх вершаў, былі напісаны паэмы: "Сон на кургане", "Курган", "Бандароўна", "Магіла льва", "Яна і я", "Адвечная песня", п'есы: "Паўлінка“ і "Раскіданае гняздо".

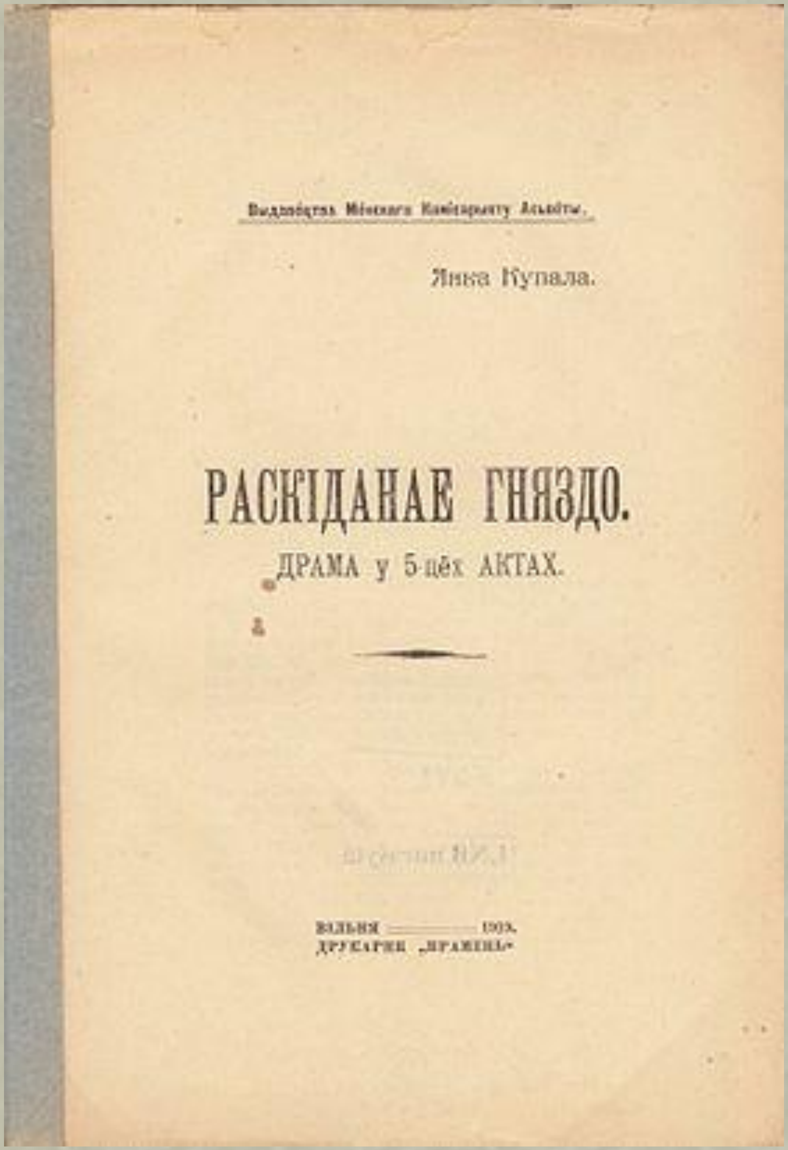

У жніўні 1912 года адбылася сустрэча Янкі Купалы з Якубам Коласам на хутары Смольня, на радзіме Коласа. Гэтая сустрэча стала знакавай. Сяброўства двух вялікіх паэтаў працягвалася ўсё жыццё.

У 1913 годзе ў Пецярбургу быў выдадзены трэці паэтычны зборнік Купалы - "Шляхам жыцця".

Пасля заканчэння вучобы ў Пецярбургу Янка Купала ў кастрычніку 1913 года вярнуўся ў Вільню, якая тады была асяродкам беларускага літаратурна-грамадскага руху. Тут выходзіла газета, працавалі беларускія пісьменнікі. З першых дзён паэт горача ўзяўся за працу: спачатку ў беларускім выдавецтве, а пасля ў "Нашай ніве"; у сакавіку 1914 года ён стаў рэдактарам гэтай газеты.

НАША НІВА

У Вільні Янка Купала працаваў напружана, з вялікім уздымам. Хутка пачалася імперыялістычная вайна, і ў жніўні 1915 года "Наша ніва" была закрыта.

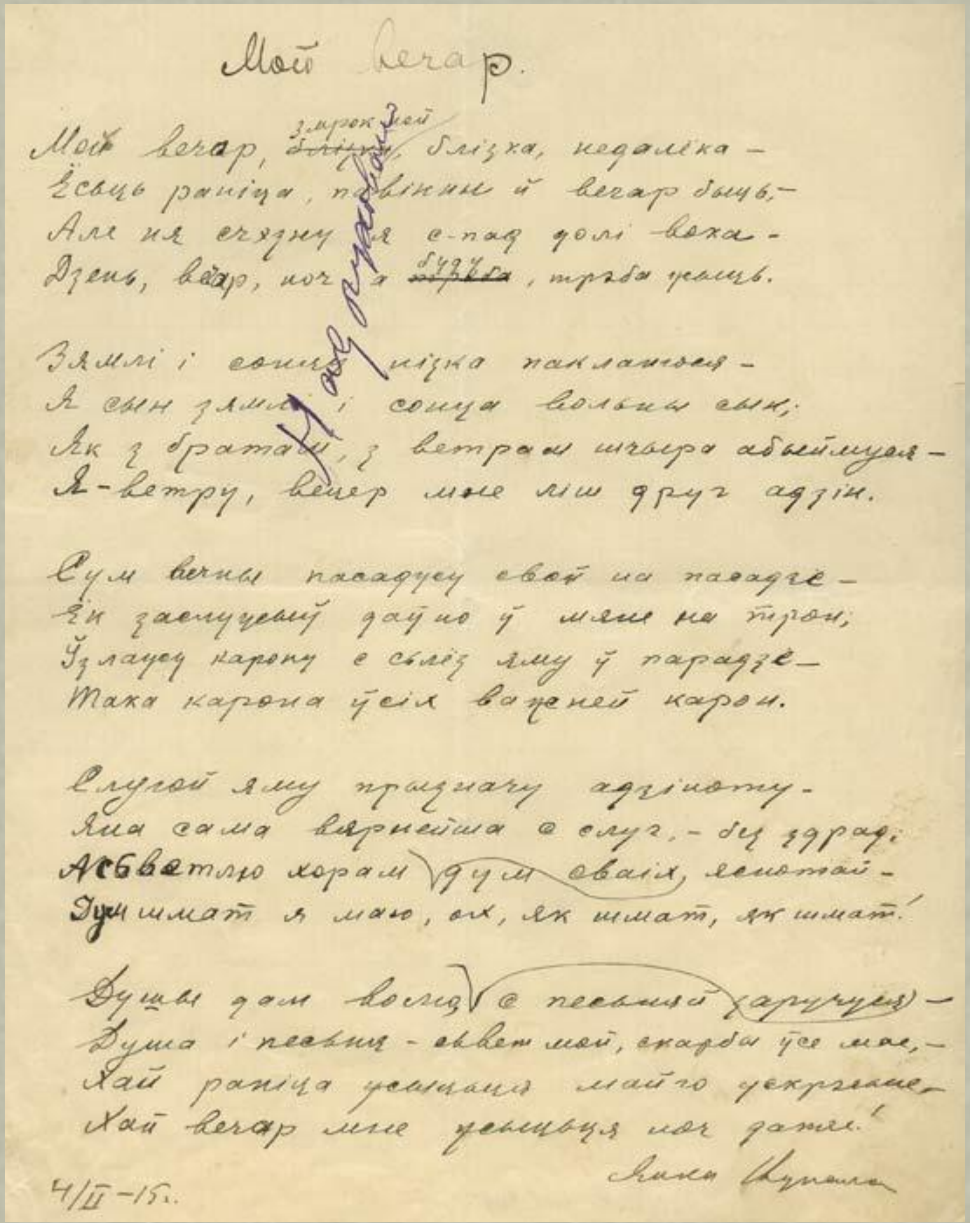

Мой вечар.

Мой вечар, [illegible], блізка, недалёка —
Ёсць раніца, павінен й вечар быць, —
Але не [illegible] я с-пад долі века —
Дзень, вечар, ноч я [illegible], трэба жыць.

Зямлі і сонцу нізка пакланюся —
Я сын зямлі і сонца вольны сын;
Як з братам, з ветрам шчыра абыймуся —
Я — ветру, вецер мне ліш друг адзін.

Сум вечны пасаджу свой на пасадзе —
Як заслужаны даўно ў мяне на трон;
Ўзлажу карону с слёз яму ў парадзе —
Така карона ўсіх важней карон.

Слугой яму прызначу адзіноту —
Яна сама вернейша с слуг, — без здрад;
Асвятлю харам дум сваіх, яснотай —
Дум шмат я маю, ох, як шмат, як шмат!

Душы дам волю с песняй [illegible] —
Душа і песня — свет мой, скарбы ўсе мае, —
Хай раніца [illegible] майго [illegible],
Хай вечар мне [illegible] ноч дасне!

Янка Купала

4/II—15.

З набліжэннем фронту Янка Купала эвакуіраваўся ў Маскву.

У студзені 1919 года пераехаў у Мінск. Пасля вызвалення Беларусі ад белапольскай акупацыі пачаўся новы перыяд літаратурнай і грамадска-культурнай дзейнасці Янкі Купалы. Паэт, як і раней, жыў інтарэсамі Радзімы.

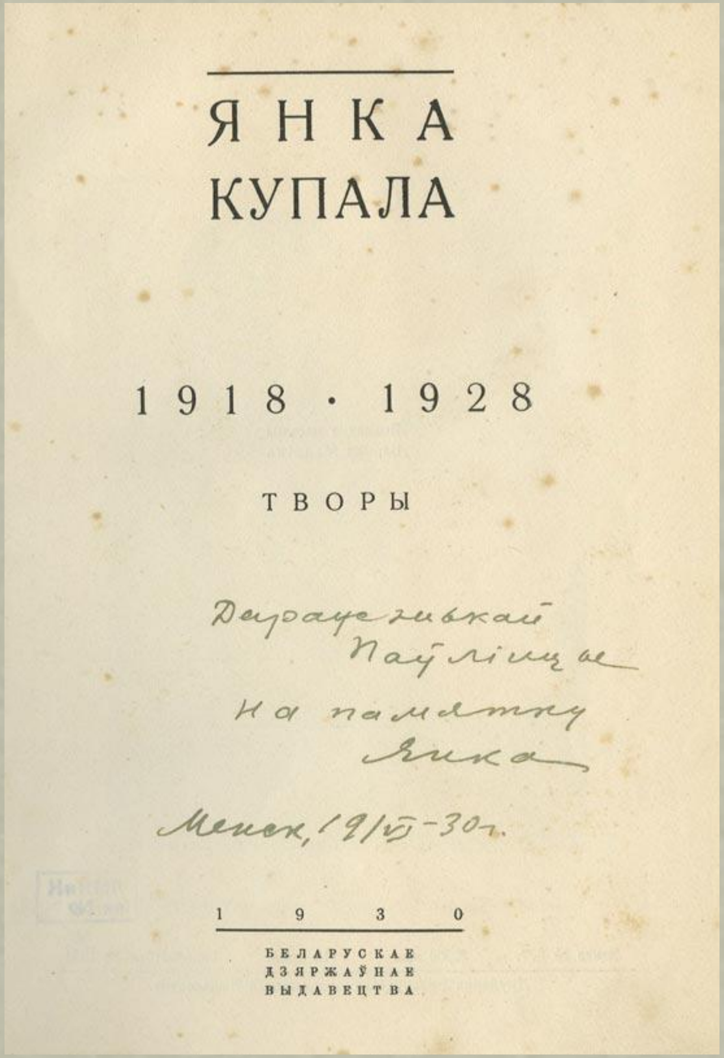

Працаваў бібліятэкарам у створаным Камісарыятам асветы Народным доме, членам Беларускай навукова-тэрміналагічнай камісіі, загадчыкам літаратурна-мастацкай секцыі літаратурна-навуковага аддзела Наркамасветы; у 1922 годзе стаў разам з Якубам Коласам заснавальнікам і членам Інстытута беларускай культуры, у 1929 годзе быў абраны акадэмікам Акадэміі навук Беларусі і акадэмікам Акадэміі навук Украіны. У 1925 годзе ў сувязі з 20-годдзем літаратурнай дзейнасці, Янку Купалу было прысвоена ганаровае званне Народнага паэта.

У 30-я гады XX стагоддзя паэзія Янкі Купалы ўзбагацілася новымі творамі: выйшлі зборнікі вершаў "Песня будаўніцтву", "Беларусі ардэнаноснай", "Ад сэрца“, былі напісаны паэмы "Над ракой Арэсай", "Барысаў", "Тарасова доля".

Купала - прызнаны нацыянальны драматург.

Яго камедыя "Паўлінка", якая была напісана ў 1912 годзе і пастаўлена Беларускім музычна-драматычным гуртком у Вільні ў 1913 годзе, як твор класічнай беларускай драматургіі не сыходзіць са сцэны да гэтага часу.

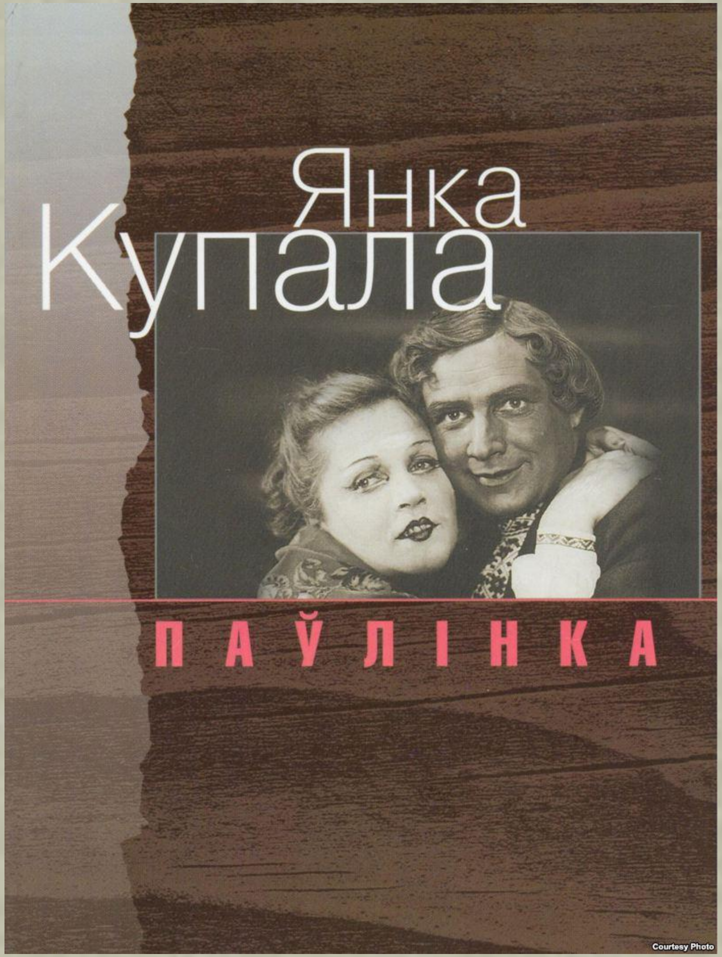

Купала аўтар драмы "Раскіданае гняздо", надрукаванай ў 1913 годзе, сцэнічнага жарту "Прымакі", сатырычнай камедыі "Тутэйшыя".

С пачаткам Вялікай Айчыннай вайны, у чэрвені 1941 года Янка Купала быў вымушаны пакінуць Мінск. Жыў паэт спачатку ў Маскве, потым на Волзе, у пасёлку Пячышчы каля Казані.

18 чэрвеня 1942 года прыехаў у Маскву, быў запрошаны выступіць па радыё.

28 чэрвеня 1942 года Янкі Купалы не стала, трагічная смерць абарвала жыццё паэта.

Янка Купала ўвайшоў у гісторыю сусветнай мастацкай літаратуры як паэт-патрыёт, гуманіст, носьбіт нацыянальнай ментальнасці. Яго паэзія ўвабрала ў сябе лепшыя здабыткі жывой беларускай культуры, мовы, мыслення; яна раскрыла і ўвасобіла характар беларускай нацыі, яе цярпімасць, любоў да роднай зямлі і разам з тым - рамантызм, прагу да ўсяго новага, несакрушальную веру ў лепшае і чалавека.

Якуб Колас

Нарадзіўся Якуб Колас 3 лістапада (22 кастрычніка па старым стылі) 1882 года ў вёсцы Акінчыцы на Стаўбцоўшчыне ў сям'і лесніка. Сапраўднае імя паэта – Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч.

Раннія дзіцячыя гады прайшлі ў лесніковых сядзібах Ласток і Альбуць, што недалёка ад вёскі Мікалаеўшчына.

У 1898 годзе паступіў у Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, якую паспяхова скончыў у 1902 годзе.

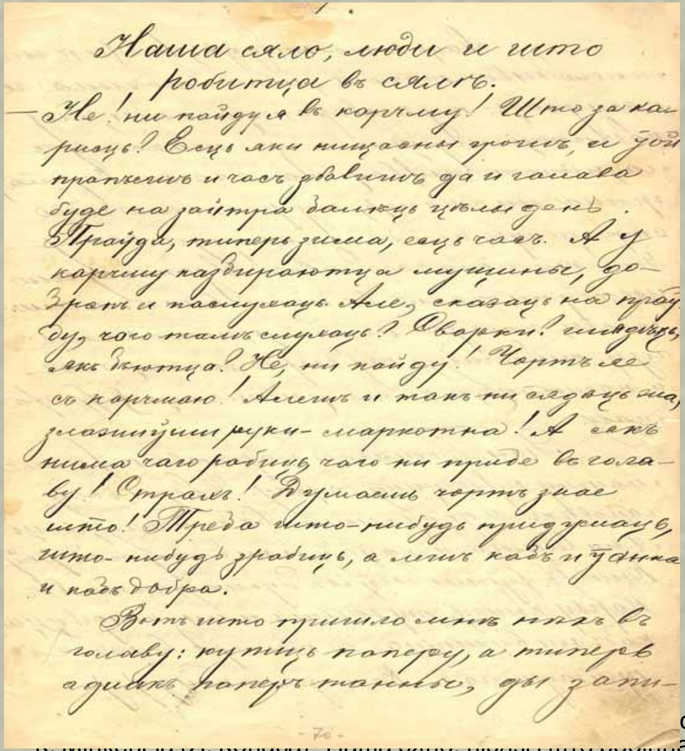

Наша сяло, люди и што
робитца въ сялѣ.
— Не! ни пайду я въ карчму! Што за ка-
рысць? Есць яки нищасны грошъ, и той
пратрацишь и часъ звавишь да и галава
буде на заўтра балѣць цэлы день.
Праўда, типерь зима, есць часъ. А у
карчму пазбираютца мужчины, до-
зратъ и паслухаць. Але, сказаць на праў-
ду, чого тамъ слухаць? Сварки! шлёпцы,
якъ бьютца? Не, ни пайду! Чортъ ее
съ карчмою! Алешъ и такъ ни сядзець за-
сложивши руки — маркотна! А якъ
нима чаго робиць, чаго ни прийде въ гала-
ву! Страхъ! Думаешь чортъ знае
што! Треба што-нибудь придумаць,
што-нибудь зробиць, а лишь кабъ и ўдачна
и подъ добра.
Вотъ што пришло мнѣ нынѣ въ
галаву: купиць паперу, а типерь
адинакъ паперъ тонньс, ды зати-

-70-

…ста К. Міцкевіча (Я. Коласа) "Наша сяло, людзі і што робіцца на сяле". 1901-1902 гг.

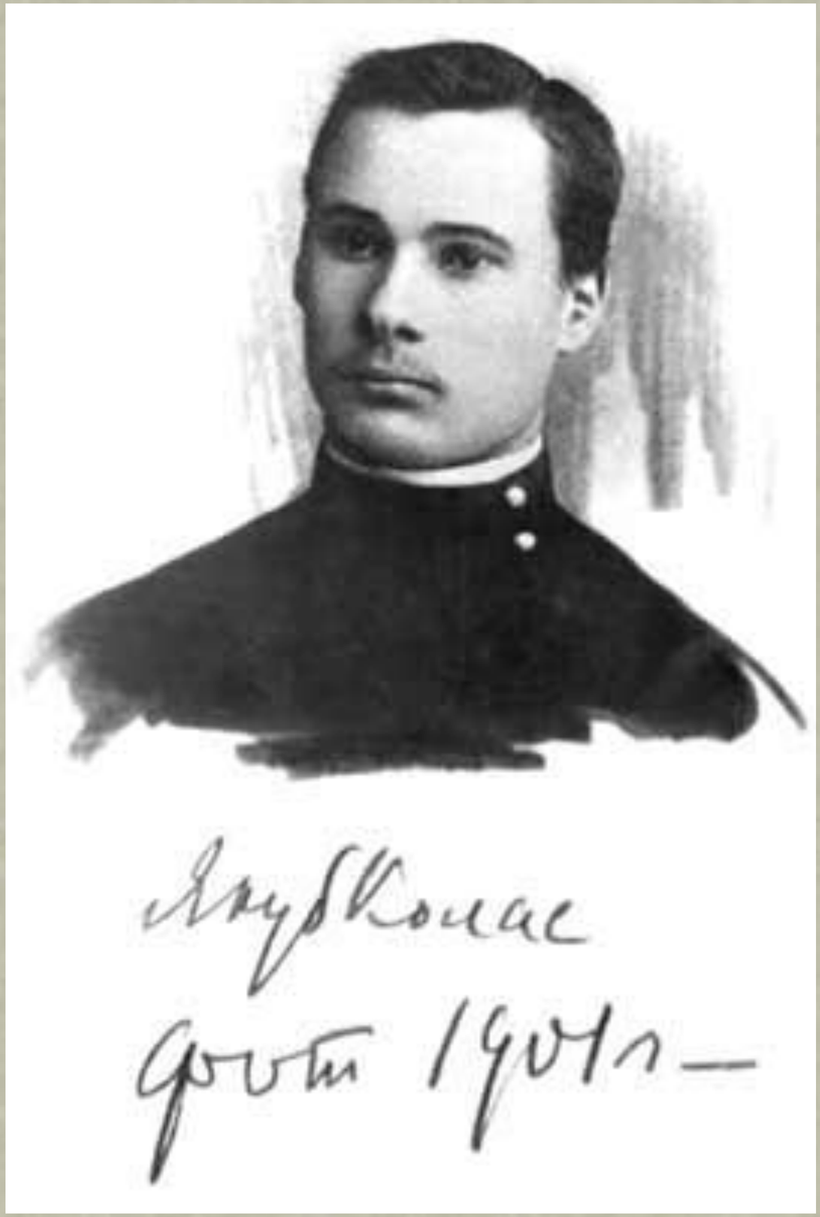

Настаўнічаў у вёсках: Люсіна Ганцавіцкага раёну (1902 - 1904 гг.), Пінкавічы Пінскага раёну (1904 - 1906 гг.). У гады Першай сусветнай вайны быў мабілізаваны ў армію.

Да 1921 года настаўнічаў у Расіі. У гэтым жа годзе вярнуўся ў Беларусь.

Я. Колас з жонкай і сынам Данілам у перыяд службы прапаршчыкам ў запасным палку. г. Перм. 1917 г.

Сэсія Акадэміі навук 1942 г. Казань.

У Вялікую Айчынную вайну Якуб Колас жыў у Клязьме (пад Масквой), Ташкенце (жнівень 1941 г. - лістапад 1943 г.), Маскве, займаўся творчай і навукова-грамадскай дзейнасцю.

У снежні 1944 года Колас вярнуўся ў Мінск. Быў сябрам ЦВК БССР (1929 -1931 гг., 1935 - 1938 гг.), дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР (1946 - 1956 гг.) і БССР (1938 - 1956 г.), з'яўляўся старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру. Акадэмік Акадэміі навук БССР. Сябра Саюза пісьменнікаў СССР з 1934 года.

Якуб Колас працаваў выкладчыкам у Белдзяржуніверсітэце.

З дня ўтварэння Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

(1 студзеня 1929 г.) быў яе нязменным віцэ-прэзідэнтам.

Якуб Колас, будучы ўжо знакамітым, ездзіў па гарадах нашай Беларусі і выступаў з лекцыямі на настаўніцкіх курсах. Да гэтага часу не страціла сваёй каштоўнасці напісаная ім першая "Методыка роднай мовы".

Першыя літаратурныя спробы адносяцца да часу навучання ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. У друку дэбютаваў напісаным па-беларуску вершам "Наш родны край" (1906 г., газета "Наша доля"). Тут упершыню быў выкарыстаны псеўданім Якуб Колас.

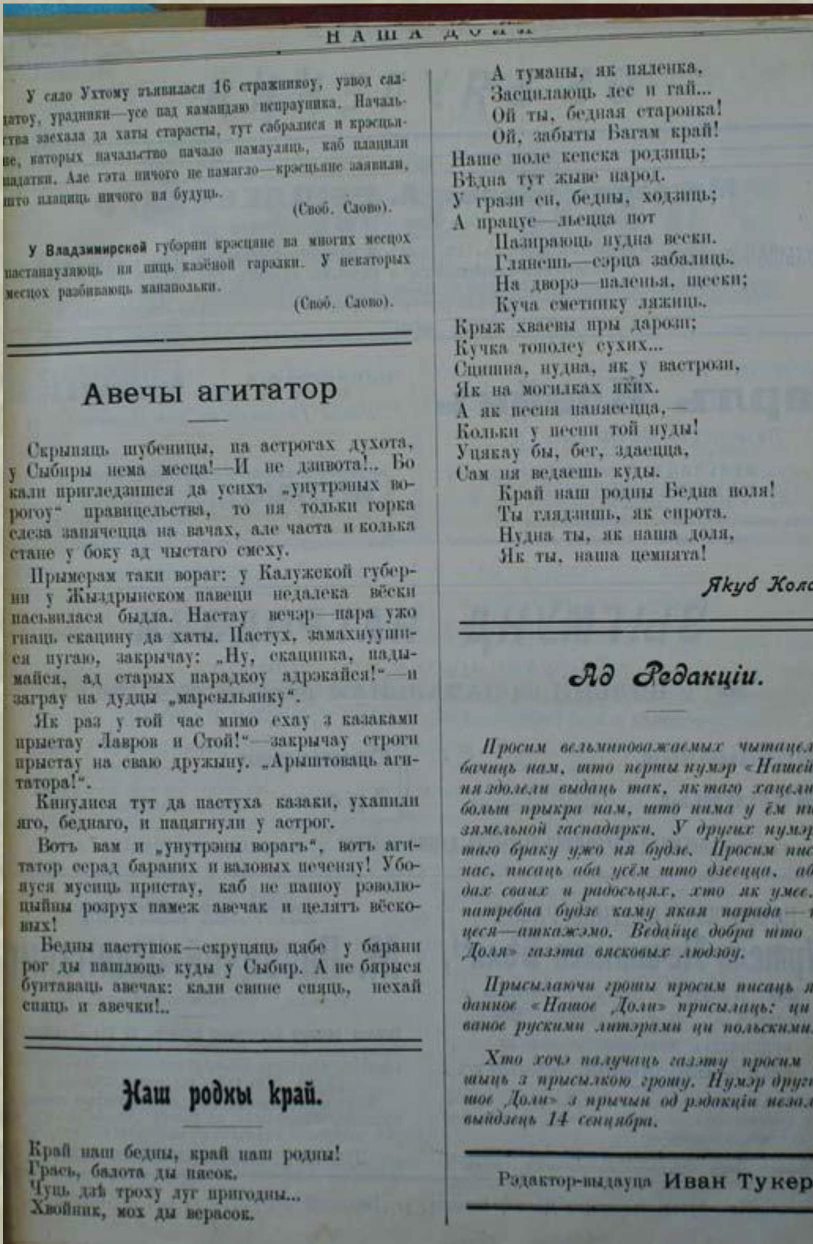
НАША ДОЛЯ

У сяло Ухтому зъявилася 16 стражникоу, увод салдатоу, урядники—усе пад камандаю исправника. Начальства заехала да хаты старасты, тут сабралися и крэсцьянства, каторых начальство пачало намауляць, каб плацили падатки. Але гэта ничого не памагло—крэсцьяне заявили, што плациць ничого ня будуць.

(Своб. Слово).

У Владзимирской губэрни крэсцяне на многих месцох пастанауляюць ня шиць казёной гарэлки. У некаторых месцох разбиваюць манапольки.

(Своб. Слово).

Авечы агитатор

Скрыпяць шубеницы, на астрогах духота, у Сыбиры нема месца!—И не дзивота!.. Бо кали пригледзишся да усихъ „унутрэных ворогоу“ правицельства, то ня тольки горка слеза занячецца на вачах, але часта и колька стане у боку ад чыстаго смеху.

Прымерам таки вораг: у Калужской губерни у Жыздрынском павеци недалека вёски пасьвилася быдла. Настау вечэр—пара ужо гнаць скацину да хаты. Пастух, замахнуушися пугаю, закрычау: „Ну, скацинка, падымайся, ад старых парадкоу адрэкайся!“—и заграу на дуды „марсыльянку“.

Як раз у той час мимо ехау з казаками прыстау Лавров и Стой!“—закрычау строги прыстау на сваю дружыну. „Арыштоваць агитатора!“.

Кинулися тут да пастуха казаки, ухапили яго, беднаго, и пацягнули у астрог.

Вотъ вам и „унутрэны ворагъ“, вотъ агитатор серад бараних и валовых печеняу! Убояуся мусиць пристау, каб не пашоу рэволюцыйны розрух памеж авечак и целятъ вёсковых!

Бедны пастушок—скруцяць цябе у барани рог ды пашлюць куды у Сыбир. А не бярыся бунтаваць авечак: кали свине спяць, нехай спяць и авечки!..

Наш родны край.

Край наш бедны, край наш родны!
Грась, балота ды пясок.
Чуць дзѣ троху луг пригодны...
Хвойник, мох ды верасок.
...
А туманы, як пяленка,
Засцилаюць лес и гай...
Ой ты, бедная старонка!
Ой, забыты Багам край!
Наше поле кепска родзиць;
Бѣдна тут жыве народ.
У грязи ен, бедны, ходзиць;
А працуе—льецца пот
Пазираюць нудна вески.
Глянешь—сэрца забалиць.
На дворэ—паленья, щепки;
Куча сметнику ляжиць.
Крыж хваевы пры дарози;
Кучка тополеу сухих...
Сцишина, нудна, як у вастрози,
Як на могилках якiх.
А як песня паняесцца,—
Кольки у песни той нуды!
Уцякау бы, бег, здаецца,
Сам ня ведаешь куды.
Край наш родны Бедна поля!
Ты глядзишь, як сирота.
Нудна ты, як наша доля,
Як ты, наша цемнята!

Якуб Кол...

Ад Редакціи.

Просим вельмиповажаемых чытаце... бачиць нам, што перши нумэр «Нашей... ня здолели выдаць так, як таго хацели... больш прыкра нам, што нима у ём н... зямельной гаспадарки. У других нумэ... таго браку ужо ня будзе. Просим пис... нас, писаць аба усём што дзеецца, а... дах своих и радосьцях, хто як умее... патребна будзе каму якая парада—... цеся—адкажэмо. Ведайце добра што... Доля» газэта вясковых людзёу.

Прысылаючи грошы просим писаць ... данное «Нашое Доли» присылаць: ци ... ваное рускими литэрами ци польскими...

Хто хочэ палучаць газэту просим ... шыць з прысылкою грошу. Нумэр други... шое Доли» з прычын од рэдакціи неза... выйдзець 14 сенцябра.

Рэдактор-выдауца **Иван Тукер...**

1906 год, у «Нашай долі» пад псеўданімам Дзядзька Карусь змешчана апавяданне «Слабода» пра самавольства царскай паліцыі — першы надрукаваны празаічны твор пісьменніка. У той жа час ён пачынае актыўна супрацоўнічаць у якасці аўтара з віленскай беларускамоўнай газетай «Наша ніва».

У 1909 у Санкт-Пяцярбургу ў выдавецтве «Загляне сонца і ў наша аконца» выйшла першая яго кніга «Другое чытанне для дзяцей беларусаў».

У 1910 годзе ў Вільні выйшаў першы зборнік вершаў "Песьні-жальбы"(напісаны ў 1906—1909), затым - у 1912 выходзіць яго зборнік «Апавяданні», у 1914 -"Родныя з'явы".

У Пецярбургу ў 1913 г. асобнымі выданнямі выйшлі апавяданні «Тоўстае палена» і «Нёманаў дар», зборнік вершаваных апавяданняў «Прапаў чалавек». У савецкі час выдадзены кніга апавяданняў «Казкі жыцця» (1926, 1-е выданне - Коўна, 1921), зборнік вершаў «Водгулле» (1922).

Паэма «Новая зямля» (1923) -гэта таленавіты твор беларускай літаратуры, які па праву названы "энцыклапедыяй народнага жыцця", - помнік паэта сваім родным і блізкім, а таксама гімн і слава ўсяму беларускаму народу.

Мой родны кут, як ты мне мілы!..
Забыць цябе не маю сілы!
Не раз, утомлены дарогай,
Жыццём вясны мае убогай,
К табе я ў думках залятаю
І там душою спачываю.

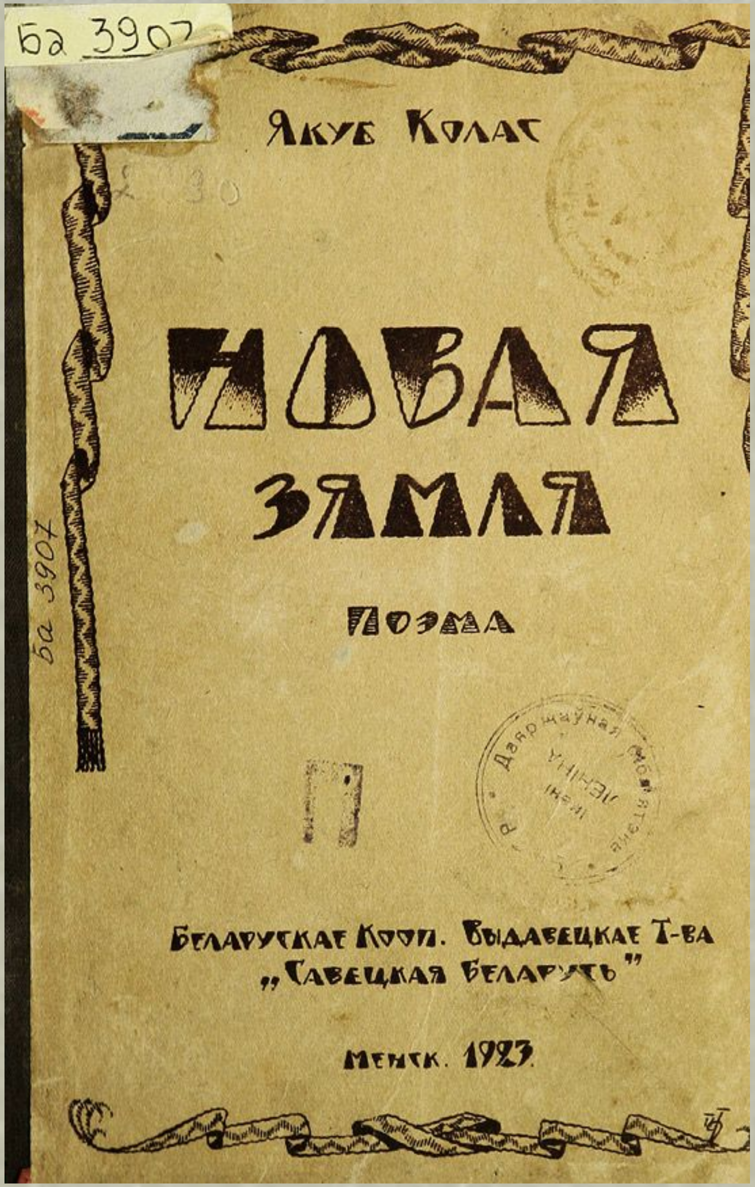

Аповесць «У палескай глушы» (1923), зборнікі апавяданняў «Крок за крокам», «На рубяжы», «Першыя крокі», «У ціхай вадзе». У 1925 у часопісе «Полымя» апублікавана трэцяя рэдакцыя паэмы «Сымон-музыка». У гэтым творы асвятляецца роля мастака і мастацтва ў жыцці народа, тут найбольш поўна выявіліся эстэтычныя погляды Я. Коласа.

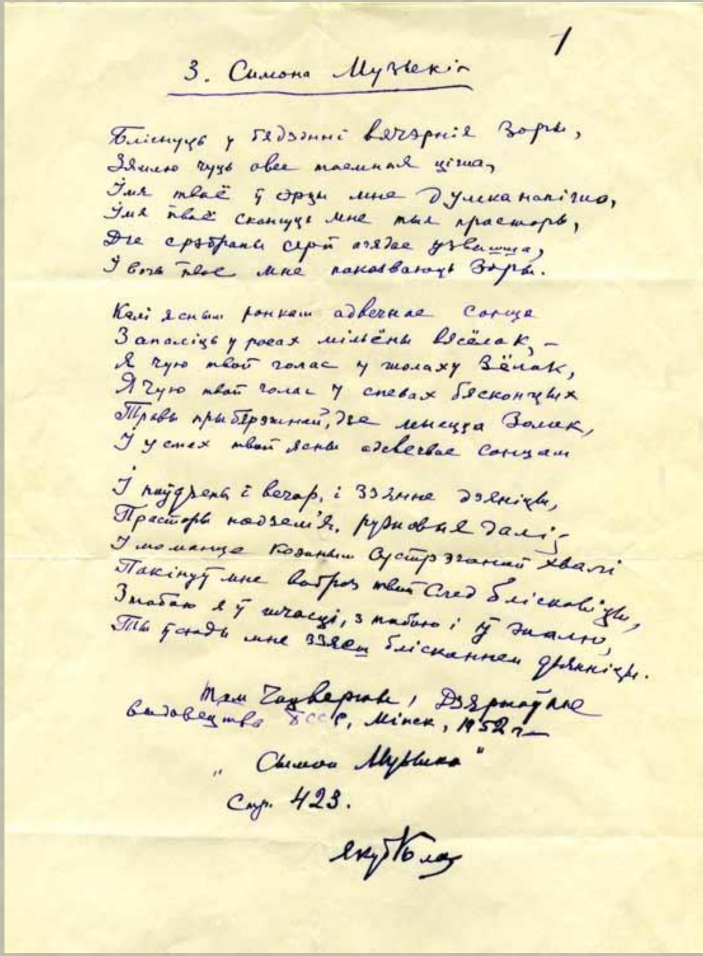
1

З. Сымона Музыкі

Блішчуць у бездані вячэрнія зоры,
Зямлю чуць ахве таемная ціша,
Імя тваё ў сэрцы мне думка напісала,
Імя тваё сцелюць мне тыя прасторы,
Дзе срэбраны серп аддае узвышша,
І вочы твае мне паказваюць зоры.

Калі ясным ранкам адвечнае сонца
Запаліць у росах мільёны вясёлак, —
Я чую твой голас у шолаху зёлак,
Я чую твой голас у спевах бясконцых
Травы прыбярэжнай, дзе месяца золак,
І ў смех твой ясны адвечнае сонцам

І пурпуровы вечар, і здзіўныя дзянніцы,
Прасторы надзем'я, руновыя далі, —
І ... кожным ... хвалі
Пакінуў мне вобраз твой след бліскавіцы,
З табою я ў шчасці, з табою і ў жалю,
Ты ... мне ... бліскаючы зарніцы.

Том Чацвёрты, Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Мінск, 1952 г.
„Сымон Музыка"
Стр. 423.

Якуб Колас

Аповесць «На прасторах жыцця» (1926, экранізавана ў 1929; уключаны і апавяданні, 2-е дапоўненае выданне ў 1928), аповесці «У глыбі Палесся» (1927), «Адшчапенец» (1932), «Дрыгва» (1934), зборнікі вершаў «Нашы дні» (1937),

«Адпомсцім» (1942), «Голас зямлі» (1943), паэмы «Суд у лесе» (Масква, 1943), «Адплата» (1946), зборнік вершаў «Мой дом» (1946), паэма «Рыбакова хата» (1947), трылогія «На ростанях» (1955, інсцэніравана пад назвай «Навальніца будзе» ў 1958; экранізавана ў 1960-1961 гг.), зборнік вершаў «Жыве між нас геній» (1952) і інш.

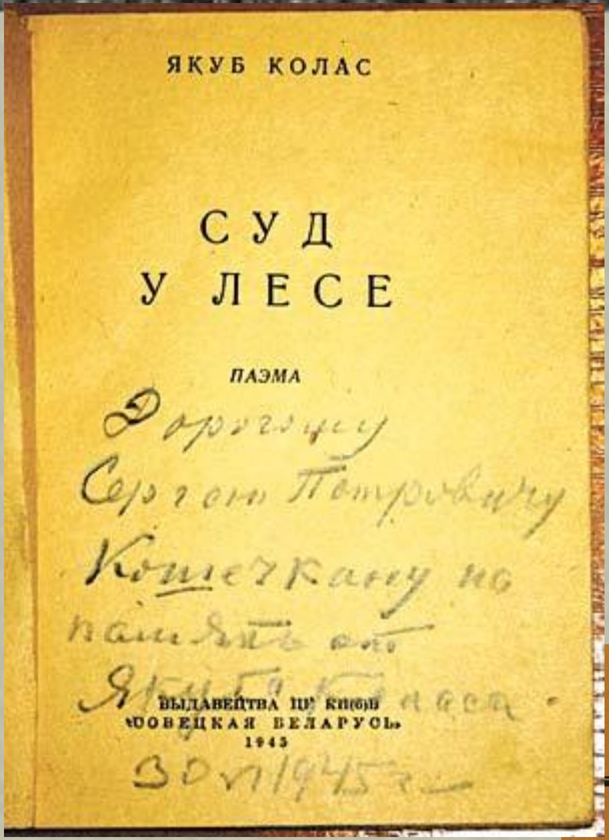

Аўтар твораў для дзяцей: паэмы «Міхасёвы прыгоды» (1935), вершаванай казкі «Рак-вусач» (1938), зборнікаў вершаў «На рэчцы зімой» (1941), «Вершы для дзяцей» (1945), зборнікаў апавяданняў «У старых дубах» (1941), «Раніца жыцця» (1950). Апрацаваў шэраг беларускіх народных казак.

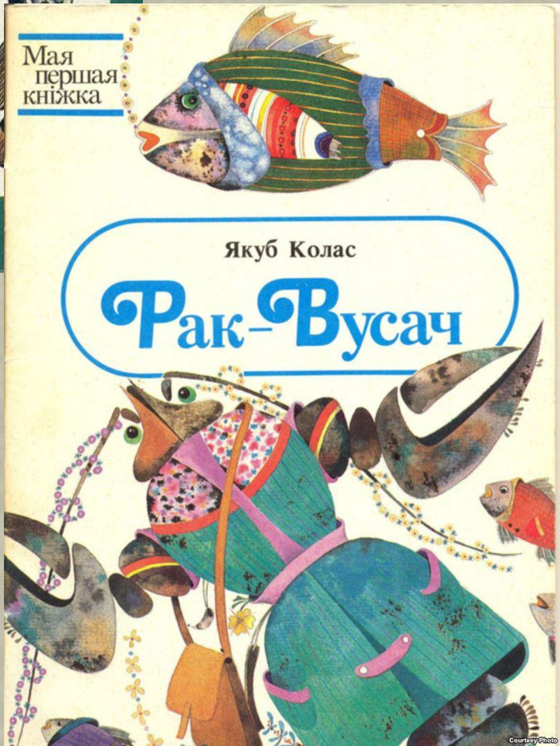

Аўтар п'ес «Антось Лата» (1917, пастаўлена ў 20-х гадах), «Забастоўшчыкі» (1925), «Вайна вайне» (1927, канчатковая рэдакцыя ў 1938, пастаўлена ў 1937), «У пушчах Палесся» (1938, пастаўлена ў 1937), аднаактоўкі «На дарозе жыцця» (1917).

Выступаў у галіне публіцыстыкі і літаратурнай крытыкі.

У 1957 г. выйшаў зборнік «Публіцыстычныя і крытычныя артыкулы». Выдаў падручнікі: «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (Пецярбург, 1909) і «Методыка роднае мовы» (1926).

Нясконачанай засталася паэма "На шляхах волі", распачатая ў 1926 г. Многія вершы Я. Коласа пакладзены на музыку.

Пераклаў на беларускую мову паэмы «Палтава» А. Пушкіна, паасобныя творы Т. Шаўчэнкі, П. Тычыны, А.Міцкевіча, Р.Тагора і інш. Быў адным з рэдактараў «Русско-белорусского словаря» (1953).

Выйшлі Зборы твораў у 7-мі (1952), 12-ці (1961-1964), 14-ці (1972-1978) тамах. Неаднаразова перавыдаваліся Выбраныя творы (апавяданні, вершы і паэмы).

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1946) за вершы ваеннага часу, Дзяржаўнай прэміі СССР (1949) за паэму «Рыбакова хата».

13 жніўня 1956 года сэрца паэта перастала біцца.

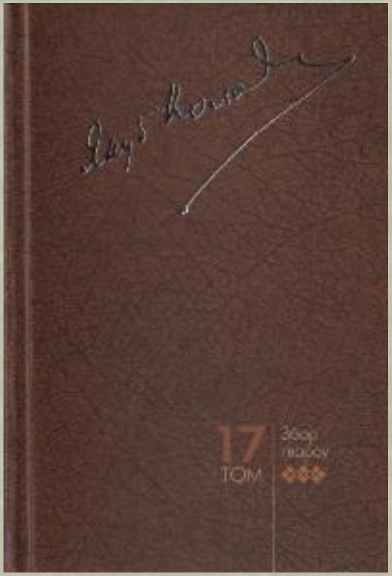

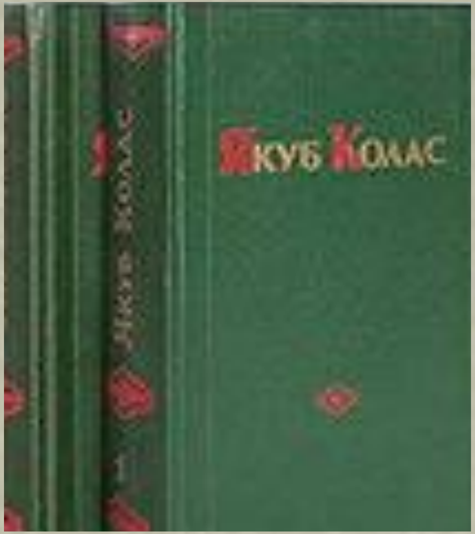

Імя Якуба Коласа, аднаго з найбуйнейшых песняроў сялянства, стваральніка вобразаў маляўнічых беларускіх краявідаў, самабытнага філосафа, надзвычай натуральна глядзіцца ў шэрагу імёнаў класікаў сусветнай літаратуры.

Інстытуту мовазнаўства Акадэміі навук прысвоена імя Якуба Коласа.

На адной з цэнтральных плошчаў сталіцы, што носіць яго імя, ўстаноўлены помнік песняру і яго героям.

Якуб Колас у майстэрні скульптара З.Азгура. 1949г.

ДВОРЕЦ СПОРТА

Сакрэт вечнай маладосці і творчай актуальнасці здзейсненага Янкам Купалам і Якубам Коласам у тым, што яны гарманічна і ўсебакова спалучылі ў сваёй літаратурнай дзейнасці індывідуальны пачатак і нацыянальныя вытокі, выявілі стыль мыслення, духоўнага жыцця, адносін паміж людзьмі, манеру побытавых паводзін і лад штодзённага існавання ў вялікім свеце.

У той жа час яны ўзвялі дасягнутае беларускім народам за стагоддзі свайго гістарычнага жыцця ў ступень з'явы сусветнага міжнароднага значэння і каштоўнасці.

Якуб Колас, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук, у сваім рабочым кабінеце. 1950г.

Веліч гэтых каласальных постацей у нашай культуры і літаратуры заключаецца ў тым, што яны нясуць народу і чалавецтву свежае гуманістычнае бачанне навакольнага свету, выказваюць свае ідэі і думкі з усёй страснасцю, уласцівай пракладальнікам новых шляхоў, і ў змаганні старога і новага заўсёды на баку новага, передавога, прагрэсіўнага.

Кожнае новае пакаленне беларусаў бачыць у феноменах творчасці вялікіх песняроў увасабленне сваіх надзей, мараў і ідэалаў, выяўленне самых яркіх і самых глыбокіх рыс нацыянальнага менталітэту, без чаго цяжка і немагчыма ўявіць саміх сябе, учарашніх, сённяшніх і будучых.

Памяць народных песняроў увекавечана ў памятніках і музеях.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

Смольня – гэта мемарыяльны комплекс народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Знаходзіцца ў Стаўбцоўскім раёне Мінскай вобласці.

У жніўні 1912 г. тут адбылася першая сустрэча Я. Коласа і Я. Купалы.

Спасибо за внимани